

תוכן עניינים

תקציר	2
סקירת ספרות	3
שיטה	8
משתתפים	
כלי המחקר	
הליך המחקר	
תוצאות	9
דיון	10
ביבליוגרפיה	12
נספחים	13

תקציר

עמדות של אנשים כלפי אחר בעל צרכים מיוחדים עשויות להיות חיוביות או שליליות (Gonçalves & Lemos, 2014). סוג העמדה שילד יפתח כלפי אחר בעל צרכים מיוחדים תלוי, בין היתר, בחשיפה שלו לאחרים בעלי צרכים מיוחדים (Fisher & Purcal, 2017) ובעמדותיהם של הוריו (Vlachou et al., 2016). לפיכך, המחקר הנוכחי מעוניין לבחון הבדלים בעמדות של ילדים לעמדות של הורים, כלפי ילדים בעלי צרכים מיוחדים. השערת המחקר גורסת כי עמדות ילדים צעירים כלפי ילדים בעלי צרכים מיוחדים יהיו חיוביות יותר בהשוואה לעמדות של הורים של ילדים צעירים כלפי ילדים בעלי צרכים מיוחדים. במחקר השתתפו 63 משתתפים, כאשר 31 מכלל המשתתפים במחקר היו תלמידי כיתה א' ו-32 מהמשתתפים היו הורים לילדים בגילאי גן חובה, כיתה א' וכיתה ב'. במחקר נעשה שימוש בשאלון שחובר במיוחד לצורך המחקר. השאלון כלל 3 תמונות של ילדים עם צרכים מיוחדים (ילד בכסא גלגלים, ילד קטוע בשתי ידיים, ילדה עם תסמונת דאון), כאשר ביחס לכל תמונה הופיעו 3 שאלות, אשר בחנו את עמדותיהם של המשתתפים בנוגע לילד המופיע בתמונה. על מנת לבחון הבדלים בעמדותיהם של ילדים והורים, נערך ניתוח שונות חד גורמי עם מדידות חוזרות. תוצאות המחקר מצביעות כי לילדים עמדות חיוביות יותר כלפי ילדים עם צרכים מיוחדים, בהשוואה לעמדותיהם של ההורים ($F_{(1,61)}=17.41$, $p=0.00$), ממצא התואם להשערת המחקר. בנוסף, נמצא כי ילדים הביעו עמדה חיובית גבוהה יותר כלפי ילד קטוע בשתי ידיים ($F_{(2,122)}=8.50$, $p=0.00$) בהשוואה לעמדתם כלפי ילד בכיסא גלגלים וילדה עם תסמונת דאון וכן, בהשוואה לעמדתם של ההורים ($F_{(2,122)}=3.41$, $p=0.036$). לפיכך, מתוך ממצאי המחקר ניתן להסיק כי עמדותיהם של ילדים כלפי אחרים עם צרכים מיוחדים הינן חיוביות יותר בהשוואה לעמדותיהם של ההורים, עם זאת חשוב לציין כי ההורים שנבחנו אינם ההורים של הילדים שהשתתפו במחקר.

סקירת ספרות

על פי ארגון הבריאות העולמי, נהוג להתייחס ולסווג מוגבלויות וצרכים מיוחדים, לא על פי מצבו הרפואי, הפיזי או המנטאלי של האדם, אלא לפי רמת תפקודו וכיצד זו מושפעת מהלקות הספציפית (World Health Organization, 2001). עד שנת 2001, היה נהוג להתייחס ולהבין מוגבלות ונכות לפי אבחנה דיכטומית של בריאות וחולי. לפיכך, מדדי הבריאות המסורתיים התמקדו בעיקר בתמותה ותחלואה ו"נכות" נתפסה כמאפיין של חולי, המבטא לקות גופנית או מנטלית שפוגעת באופן משמעותי בפרט. עם זאת, כיום, נהוג לראות את היחס בין בריאות ונכות כשני מונחים הנמצאים ביחד על אותו ציר ומידת הבריאות או הנכות של האדם תוגדר על פי רמת תפקודו. כמו כן, על פי נקודת מבט זו, חל שינוי בנוגע לכל ההתייחסות כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים, שכן הם כבר לא נחשבים רק כמיעוט באוכלוסייה והמיקוד עבר מהסיבה ללקות, להשפעתה של הלקות על תפקודו של האדם (Kostanjsek, 2011).

לפיכך, אדם בעל מוגבלות מוגדר כך כאשר הוא מוגבל בביצוע פעילות או שאינו מסוגל לבצע כלל פעילויות מותאמות גיל, בשל מצבו הפיזי או המנטאלי וכן, המידה בה הוא זקוק לעזרה ותמיכה של אחר בעת ביצוע המשימות השונות (Kostanjsek, 2011). למרות שינוי זה, במדינת ישראל כיום, עדיין יש מוסדות ומערכות המגדירות לקות לפי הגדרות רפואיות. לדוגמה, המוסד לביטוח לאומי קובע זכאות לקצבאות נכות ומעניק קצבה ושירותים עבור אנשים עם מוגבלות על בסיס ההגדרות הרפואיות ללקות שממנה אותו אדם סובל (ברלב ואחרים, 2021). לעומת זאת, מערכת החינוך פועלת ליישם את חוק החינוך המיוחד השואף שלא להתעלם מצרכיהם של ילדים עם צרכים מיוחדים ומנחה את שילובם בחינוך הרגיל (תומר ומלכי, 2015). על פי חוק זה, מערכת החינוך בישראל שואפת להתייחס לילדים עם צרכים מיוחדים בהתאם לרמת הלקות של הילד, כיצד היא מגבילה את יכולתו להסתגל ולהתנהג באופן תואם גיל ולפי קריטריונים אלו הוא נחשב כבעל צרכים מיוחדים. משרד החינוך מסווג לקויות של ילדים במערכת החינוך על פי לקויות חושיות- לדוגמה: כבדות שמיעה, עיוורון או לקות ראייה, לקויות קוגניטיביות כמו משכל גבולי או פיגור שכלי ברמות שונות, לקויות פיזיות כמו שיתוק מוחין, לקויות תקשורתיות כגון אוטיזם והפרעות התנהגותיות ורגשיות שונות (הס, 2015).

נכון לשנת 2020, כ-15% מאוכלוסיית העולם סובלת מלקות כלשהי המגבילה את תפקודו של הפרט (Sabariego et al., 2022). נתונים דומים קיימים גם בישראל, נמצא כי 17% מכלל האוכלוסייה שהם למעלה ממיליון וחצי אנשים הינם בעלי מוגבלות. כמחצית מהאנשים בעלי מוגבלות, הינם אנשים בוגרים בני 18-64, 17% הינם ילדים מגיל לידה ועד 17, ועוד 33% הינם אנשים מעל גיל 65. את סוגי המוגבלויות כיום נהוג לסווג למוגבלויות פיזיות, נפשיות וקוגניטיביות, ול-47% מן האנשים הבוגרים עם מוגבלות יש יותר מסוג אחד של מוגבלות וכ-6% מהם סובל ממוגבלות חמורה, הפוגעת בצורה משמעותית בתפקוד היומיומי (ברלב ואחרים, 2021). הנתונים בעבור הילדים מצביעים כי כיום ישנם בישראל כ-200,000 ילדים בעלי צרכים מיוחדים המשולבים בדרכים שונות במערכת החינוך, המאובחנים בלקות למידה, הפרעת קשב וריכוז, הפרעה על הרצף האוטיסטי, מוגבלות שכלית קלה ואו עיכוב התפתחותי והפרעות רגשיות ואו התנהגותיות (Gavish, 2017).

כאמור, בשנים האחרונות חל שינוי ביחס של החברה כלפי אנשים עם צרכים מיוחדים, זאת בעקבות עלייה במודעות לאתגרים היומיומיים שעומדים בפניהם אותה קבוצת אנשים מתמודדת. בעקבות השינוי התפיסתי, ישנה שאיפה בחברה לאפשר מימוש שוויון זכויות עבור כלל האנשים באוכלוסייה ולספק מגוון הזדמנויות לאדם לקחת חלק פעיל בתחומי החיים השונים, לרבות בתחום החינוך, התעסוקה, הדיור ופעילויות פנאי (Fisher & Purcal, 2017). לדוגמה, בשוק העבודה, מגזרים שונים בחברה פועלים ליצירת תנאי תעסוקה חדשים ומותאמים לאנשים עם צרכים מיוחדים (Stoevska, 2020). אך עם זאת, נראה כי יש עוד דרך